

บทที่ ๓

หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธและการรักษาพยาบาล ตามแนวแพทย์สมัยใหม่

ร่างกายและจิตใจมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้งกันตลอดเวลา เมื่อมนุษย์มีความเจ็บป่วยทางร่างกาย จิตใจก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย ในทำนองเดียวกันเมื่อมนุษย์ไม่สบายใจ ร่างกายก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นการบำบัดรักษามนุษย์เมื่อมีความเจ็บป่วยก็จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

๓.๑ วิเคราะห์หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธ

ในครั้งพุทธกาลเมื่อหมู่ภิกษุสงฆ์เกิดอาพาธ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุมีเครื่องยาต่างๆ ไว้ใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่โรค และทรงอนุญาตให้ใช้เภสัชสมุนไพร อาหาร และการใช้วิธีการต่างๆ นอกเหนือจากการใช้ยาในการบำบัดรักษาดังนี้

๓.๑.๑ ทรงอนุญาตเภสัช ๕ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นได้ทั้งยา และมีคุณประโยชน์ทางโภชนาการ ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธด้วยโรคผอมเหลืองฉันอาหารไม่ได้ รับประเคนเก็บไว้ฉันได้นาน ๗ วัน และฉันได้ตลอดเวลา

๓.๑.๒ ทรงอนุญาตให้ใช้อาหารเป็นยาและบำรุงสุขภาพตามที่ระบุไว้ คือ น้ำข้าวใส น้ำต้มถั่วเขียวไม่ขึ้น น้ำต้มถั่วเขียวข้น น้ำต้มเนื้อ ทรงอนุญาตให้ภิกษุอาพาธที่ฉันยาถ่าย ใช้บำรุงสุขภาพได้^๑ ข้าวยาคุ เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคลมในพระอุทร พระอานนทได้ต้มข้าวยาคุซึ่งปรุงด้วยข้าวสาร ถั่วเขียวและงาบดถวาย ทรงดื่มแล้วหายจากการประชวร^๒ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ข้าวยาคุเป็นยามีประโยชน์ ๕ ประการ คือ บรรเทาความหิว บรรเทาความกระหาย ทำให้ลมเดินคล่อง ชำระลำไส้ และช่วยย่อยอาหาร^๓

๓.๑.๓ การใช้ความร้อน เมื่อภิกษุอาพาธด้วยโรคลมตามอวัยวะเพื่อบำบัดรักษาโรค ทรงอนุญาตการเข้ากระโจมรมเหงื่อ รมด้วยใบไม้ การรมใหญ่ และทรงอนุญาตน้ำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ ใส่อ่างสำหรับอาบหรือแช่ได้ ทรงอนุญาตให้รมคว้น ทรงอนุญาตเรือนไฟสำหรับอบตัว

๓.๑.๔ การพักผ่อนอิริยาบถ สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเกือบตลอดทั้งคืน พระองค์ทรงมีอาการปวดหลังทรงใช้การบำบัดด้วยวิธีการพักผ่อน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สารีบุตร...จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อยหลัง จักขอพักผ่อนสักหน่อย”

๓.๑.๕ ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัด ภิกษุที่อาพาธเป็นเนื้องอกที่ยื่นออกมา ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัดด้วยวิธีต่างๆ คือ การผ่าตัดเนื้องอก ทรงอนุญาตให้ตัดด้วยเกลือ น้ำมันทาแผล ผ่าเก่า ซับน้ำมันที่ไหลแฉะ

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๙/๖๒,๖๓.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๔/๗๐.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๒/๘๙, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๗/๓๕๐

๓.๑.๖ การเสด็จเยี่ยมและพยาบาลภิกษุไข้ ครั้งหนึ่งพระองค์เสด็จเยี่ยมภิกษุที่โรงไข้ (คิลานศาลา) ทรงพบภิกษุรูปหนึ่งอาพาธถูกทอดทิ้งนอนจมอุจจาระไม่มีใครพยาบาลพระองค์ รักษาพยาบาล ดังพุทธดำรัสว่า “อานนท์เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้” พระอานนท์ทูลสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงราดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประคองศีรษะขึ้นท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง^๔ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วย ความสะอาดทางร่างกาย สิ่งแวดล้อมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัยโปร่งโล่งสบาย เป็นปัจจัยหนึ่งส่งเสริมให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าวิธีการรักษาผู้ป่วยตามแนวพุทธนั้นมีมากมายหลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอาการของผู้ป่วยว่าเป็นโรคแบบไหน อย่างไร เช่น การรักษาด้วยการใช้สมุนไพร ได้แก่ พืช สัตว์ แร่ธาตุ เช่น เกล็ด ๕ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย ซึ่งเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรค ผอมเหลือง รากบัวและเหง้าบัว รักษาโรคร้อนในกาย น้ำต้มถั่วเขียว น้ำต้มเนื้อ ใช้บำรุงสุขภาพของภิกษุ การรักษาด้วยความร้อน พระพุทธองค์ทรงอนุญาตการใช้ไฟในการลดความอ้วน การรมด้วยใบไม้ น้ำต้มใบไม้ รักษาโรคลมตามอวัยวะ การรักษาด้วยการพักผ่อนอิริยาบถ เป็นการรักษาอาการปวดเมื่อยในร่างกาย การรักษาโดยการผ่าตัด เพื่อรักษาโรคฝีและเนื้องอก ทรงแสดงพุทธนภาพ รักษาแผลของอุบาสิกาสื่อสุปปิยา ทรงอนุญาตผู้รักษาพยาบาลเพื่อให้โรคหายเร็ว ทรงเสด็จเยี่ยมภิกษุอาพาธและทรงรักษาพยาบาลด้วยพระองค์เอง ทรงให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ป่วย เช่น การดูแลความสะอาด และอากาศปลอดภัยโปร่ง ทรงอนุญาตคุณธรรมของผู้รักษาพยาบาลผู้ป่วย ๕ ประการ คือ สามารถจัดยาละของแสง ความมีเมตตาธรรม ความไม่รังเกียจอุจจาระปัสสาวะ ปลอดภัยด้วยธรรมิกถา คุณธรรมของคนไข้ ๕ ประการ คือ ทำความสบาย รู้ประมาณในความสบาย บอกอาการใช้ตามความจริง มีความอดทน

๓.๒ วิเคราะห์หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวทางการแพทย์สมัยใหม่

ถ้าเปรียบร่างกายมนุษย์เหมือนโทรศัพท์มือถือ บางทีโทรศัพท์ชำรุดเพราะมีฝุ่นจับ เมื่อทำความสะอาดปัดฝุ่นออกก็สามารถโทรได้ มนุษย์ก็เหมือนกันถ้าทำความสะอาดในตัวเรากำจัดของเสียออกบ้างก็สามารถมีสุขภาพที่แข็งแรงได้ เพราะร่างกายมนุษย์สามารถบำบัดตนเองได้โดยใช้กลไกทางธรรมชาติ แต่คนส่วนใหญ่ไม่ฟังเสียงตนเอง ฟังยาเคมี ใช้ยาเคมีมากจนเกินความจำเป็นและพึ่งโรงพยาบาลมากเกินไปจึงทำให้เกิดโรคเรื้อรังเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ถ้ามนุษย์หันมาฟังตนเองมากขึ้น ใช้ยาเคมีเท่าที่จำเป็น ปรงอาหารให้เป็นยา หักฟังเสียงร่างกายที่บอกเตือนอยู่เสมอรู้ว่าการรักษาตามแบบแพทย์แผนปัจจุบันไม่ได้สำเร็จทุกอย่าง ต้องใช้การรักษาแบบผสมผสานโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาดับเหตุของการเกิดโรคจึงจะประสบความสำเร็จในการดูแลสุขภาพ แต่ถ้าแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ รักษาโรคที่ปลายเหตุกันวันแต่จะเพิ่มจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อรังมากขึ้นและเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น^๕

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

^๕ ใจเพชร กล้าจนและปรางธาราไพโร ชำกรม, โภคร้อนและโรคร้อนทำให้มนุษย์เจ็บป่วยมากขึ้นได้อย่างไร, ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสวนป่านาบุญ, (มุกดาหาร: บริษัทสำนักพิมพ์แสงแดดจำกัด), มปท.

เมื่อใช้ยาเคมีแล้วอาการป่วยไม่ดีขึ้นหรือดีขึ้นชั่วคราวและกลับมีอาการเกิดขึ้นอีก แพทย์ทางเลือกเรียกว่า อาการของพิษสะสม ถ้ามีอาการเหล่านี้ต้องแก้ที่ต้นเหตุและรีบขับสารพิษออกจากร่างกายแล้วจะไม่กลายเป็นผู้ป่วยเรื้อรังและมีโรคประจำตัวซึ่งได้แก่ ปวดศีรษะบ่อย หงุดหงิด ปวดเมื่อยหลัง ไหล่ คอ มีแผลร้อนในที่ปากเป็นประจำ หรือระบบเผาผลาญทำงานได้น้อยทำให้ร่างกายอ้วน อ่อนเพลีย ง่วงนอน สมาธิไม่ดี ความจำเสื่อม ประสาทตึงเครียด ร่างกายไม่แข็งแรง หน้าตาหมองคล้ำ ผิวพรรณหยาบกร้าน ท้องผูกเรื้อรัง ถ่ายอุจจาระลำบาก เบื่ออาหาร ท้องอืด ท้องเฟ้อ เหนื่อยล้าบ่อยและมีกลิ่นเหม็น ปวดท้อง ท้องเสีย ถ่ายอุจจาระเหลวเป็นประจำ คลื่นเหียนอาเจียน เวียนศีรษะ และมีไข้ต่ำๆ ตลอดเวลา เหนื่อยง่าย ปากเหม็น ปากเปื่อย มีกลิ่นตัวแรง เป็นโรคผิวหนังเรื้อรัง มีผื่นคันตามตัว เป็นแผลและฝีบ่อยๆ มีอาการหอบหืด ภูมิแพ้ เป็นลมพิษได้ง่าย ปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดตามข้อตามกระดูก รวมถึงโรคเกาต์หรือรูมาตอยด์ มะเร็งลำไส้ มะเร็งต่อมน้ำเหลืองและมะเร็งอื่นๆ

๓.๒.๑ วิธีการรักษา

การรักษาโรคที่ได้ผลตามแนวทางแพทย์สมัย (แพทย์ทางเลือก) ควรแก้ที่ต้นเหตุ เช่นการรับประทานอาหารตามธรรมชาติ มีการปรุงแต่งรสชาติน้อยเข้าสู่ร่างกาย รีบขับสารพิษออกจากร่างกายซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การรับประทานสมุนไพร การรับประทานอาหารเพื่อปรับสมดุลในร่างกาย กัวชัวหรือชุดชาหรือชุดพิษหรือชุดลม การสวนล้างลำไส้ใหญ่ (ดีทอกซ์) การแช่มือแช่เท้าในน้ำสมุนไพร การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบด้วยสมุนไพรที่ถูกกับร่างกาย กล่าวคือ เมื่อใช้แล้วรู้สึกสบาย การออกกำลังกาย การกดจุดลมปราณ การทำโยคะกายบริหารที่ถูกต้อง การใช้ธรรมชาติเพื่อให้จิตสบายผ่อนคลายความตึงเครียด รู้เพียร รู้พักให้พอดี

๓.๒.๒ กระบวนการขับสารพิษออกจากร่างกาย

ตับเป็นอวัยวะที่สำคัญในร่างกายเป็นอวัยวะที่ใหญ่ที่สุด ทำงานมากที่สุด มีหน้าที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตกว่า ๔๐ อย่าง เช่น การเก็บพลังงานของร่างกาย การขับสารพิษออกจากร่างกาย สร้างน้ำดี ช่วยย่อยอาหารโดยเฉพาะไขมัน สร้างวิตามินบางชนิดและอื่นๆ ถ้าตับเสื่อมสมรรถภาพลง สารพิษก็จะคั่งค้างในร่างกายทั้งของเสียที่เกิดจากร่างกายเป็นปกติ ยาและสารพิษที่เรารับประทานเข้าไปโดยการดื่ม กินและสัมผัสทางประสาท ตับยังมีความสามารถในการทำงานสูงมาก กล่าวกันว่าถึงแม้เนื้อตับจะหายไปบ้างแต่เจ้าตัวยังไม่แสดงอาการใดๆ ที่บ่งบอกว่าตับเสียหายแล้วจนกระทั่งการทำงานของตับลดลงกว่า ๘๐% แล้วจึงจะแสดงอาการออกมา เช่น อาหารไม่ย่อย ท้องอืด โดยเฉพาะเวลารับประทานอาหารมันๆ ปากขม เหนื่อยเพลีย ตัวเหลือง ปวดชายโครงด้านขวา เป็นต้น

ตับไม่มีการเคลื่อนไหว คือไม่เต้นเหมือนหัวใจ ไม่ร้องโครกครากเหมือนลำไส้ ตับวางตัวอยู่นิ่งๆ อยู่ใต้ชายโครงด้านขวา คลำก็ไม่ได้ หลายๆ คนจึงไม่ค่อยนึกถึงตับว่ามีความสำคัญต่อชีวิตอย่างไร

ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์ พบว่า ยาพาราเซตามอล ทำให้กระบวนการขับสารพิษออกจากร่างกายของตับลดลง ทำให้ผู้ที่รับประทานยาพาราเซตามอลเป็นประจำจะเสี่ยงต่อโรคหอบหืดมากถึง ๒๐๐% ถ้ารับประทานยาพาราเซตามอลสัปดาห์ละครั้งจะเสี่ยงต่อการหอบหืดถึง ๘๐%

ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่เราควรใส่ใจต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ถึงเวลาแล้วที่เราควรรับรู้ว่าการใช้ยาเคมีที่เกินความจำเป็นมีผลเสียต่อสุขภาพอย่างไร ถึงเวลาแล้วที่เราควรหาทางเลือกที่ถูกต้องในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง และถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องรักษาดูแลปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ

๓.๒.๓ ผลจากการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธ

การรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธการการรักษาที่ได้ผลดีมาก พระพุทธเจ้าทรงหายจากอาการประชวร พระโมคคัลลานะ หายจากการอาพาธ พระสารีบุตรหายจากการอาพาธด้วยโรคร้อนในกาย ภิกษุหายจากอาพาธด้วยโรคลมเสียดท้อง เป็นต้น

หมอชีวกโกมารภจ รักษาโรคได้หายขาด เช่น โรคปวดศีรษะ รักษาด้วยเนยใส หนึ่งซอง มือกับทั้งยานัตถ์เพียงครั้งเดียว รักษาพระอาการประชวรด้วยโรคริดสีดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยการทายาที่ใช้เล็บตั๊กมาเพียงครั้งเดียว รักษาพระอาการประชวรของพระเจ้าจันทปัชชิตด้วยการหุงเนยใสให้มิกลั่น รส เหมือนน้ำฝาดให้เสวยเพียงครั้งเดียว ถวายก้านบัวอบพระโอสถ ๓ ก้านแด่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งกราบทูลให้ทรงดพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผักขี้ควราว ไม่นานพระวรกายก็เป็นปกติ ถวายพระโอสถปรุงยาสรรพคุณแรงทาทั่วพระบาท รักษาพระอาการห้อพระโลหิตหายอย่างสนิท ผ่าตัดสมองเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ รักษาอาการปวดศีรษะ ผ่าตัดเนื้องอกในลำไส้ของบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสีหายเป็นปกติ

๓.๓ เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างหลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธและหลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวทางการแพทย์สมัยใหม่

๓.๓.๑ ความเหมือน

หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธและการรักษาพยาบาลผู้ป่วยสมัยใหม่มีความเหมือนกันตรงที่ถือว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๔ ความไม่สมดุลของธาตุ ๔ โรค การตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การใช้สมุนไพร ยา และวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันโรค การป้องกันโรค และจรรยาแพทย์

การรักษาพยาบาลผู้ป่วยทางด้านร่างกายและจิตใจตามแนวพุทธมีวิธีการรักษาโรคทางกาย ๓ วิธี คือ การรักษาทางการแพทย์ การใช้สมุนไพรบำบัด และการใช้ธรรมะบำบัด

การรักษาพยาบาลผู้ป่วยทางด้านร่างกายและจิตใจสมัยใหม่ (แพทย์ทางเลือก) ด้านร่างกาย เช่น อาการปวดศีรษะบอย หงุดหงิด ปวดเมื่อยหลัง ไหล่ คอ เป็นต้น รักษาโดยการรับประทานอาหารตามธรรมชาติที่ปรุงแต่งรสชาติน้อย การขับสารพิษออกจากร่างกาย ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การรับประทานสมุนไพร การรับประทานอาหารเพื่อปรับสมดุลในร่างกาย การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ การออกกำลังกาย การทำโยคะ การกดจุดลมปราณ เป็นต้น ส่วนด้านจิตใจ คือ การใช้ธรรมะเพื่อให้จิตใจสบายผ่อนคลายความตึงเครียด รู้เพียร รู้พักให้พอดี

๓.๓.๒ ความแตกต่าง

หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธ คือ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยรู้สึกสบายในบรรยากาศรอบๆ ข้าง ดังกรณีของพระติสสะซึ่งท่านได้ล้มป่วยด้วยโรคร้าย มีตุ่มขนาดใหญ่ขึ้นเต็มตัว ตุ่มที่แตกก็ส่งกลิ่นเหม็น จนผ้าสบงจีวรปนเปื้อนด้วยเลือดและหนอง เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงเสด็จไปดูแลรักษาพระติสสะด้วยพระองค์เอง

มีการผลัดเปลี่ยนสรวงจิรวรตลอดจนภูสรีระและอาบน้ำให้ เมื่อพระติสสะสบายตัวและรู้สึกดีขึ้น พระพุทธรองค์ ได้ตรัสกับพระติสสะว่า “อีกไม่นาน กายนี้จักนอนทับแผ่นดินปราศจากวิญญานเหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งแล้วหาประโยชน์ไม่ได้” พระติสสะพิจารณาตาม เมื่อพระพุทธรองค์ตรัสเสร็จ พระติสสะก็บรรลुเป็นพระอรหันต์พร้อมกับดับขันธในเวลาเดียวกัน

การรักษาพยาบาลสมัยใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบันคือ การทำกัวซา หรือชูดชา หรือชูดพิษ หรือชูดลมและการสวนล้างลำไส้ใหญ่ (ดีท็อกซ์) เพื่อขับสารพิษออกจากร่างการ

๓.๔ สรุป

หลักการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามแนวพุทธและการรักษาพยาบาลสมัยใหม่ (แพทย์ทางเลือก) เป็นวิธีการที่สามารถป้องกันโรคที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้ แต่ในทางกลับกันเมื่อคนเรามีการดูแลสุขภาพของตนเองก่อนแล้ว เมื่อถึงเวลาหนึ่งการรักษาด้วยวิธีการต่างๆ ที่อาจจะมีความแตกต่างกันตามอาการของโรคก็เป็นเพียงการเยียวยารักษาในระดับหนึ่งเท่านั้น เมื่อร่างกายเกิดความเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่ดีที่สุดคือการป้องกันหรือการดูแลสุขภาพของตนเองก่อน เพราะเราย่อมรู้สาเหตุที่เกิดขึ้นของโรคนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี แล้วปรับสมดุลของร่างกายด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การบริหารจัดการ การอยู่กับธรรมชาติและสุขลักษณะที่ถูกต้อง เป็นการรักษาพยาบาลที่สอดคล้องกับหลักการรักษาพยาบาลทั้งตามแนวพุทธและสมัยใหม่ เพราะเป็นการรักษาที่ต้นเหตุนั่นเอง